

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบด้านเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน พร้อมกับเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน การวิจัยได้รวบรวมวรรณกรรมในส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

1) เด็กและเยาวชน

พระราชบัญญัติ คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2546 เป็นปีที่ 58 ในรัชกาลปัจจุบันมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ได้ให้ความหมาย “เด็ก”

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส เด็กยังแบ่งออกได้อีกหลายความหมาย กล่าวคือ

“เด็กเร่ร่อน” หมายความว่า เด็กที่ไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองหรือมีแต่ไม่เลี้ยงดูหรือไม่สามารถเลี้ยงดูได้ จนเป็นเหตุให้เด็กต้องเร่ร่อนไปในที่ต่าง ๆ หรือเด็กที่มีพฤติกรรมใช้ชีวิตเร่ร่อนจนน่าจะเกิดอันตรายต่อสวัสดิภาพของตน

“เด็กกำพร้า” หมายความว่า เด็กที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต เด็กที่ไม่ปรากฏบิดามารดาหรือไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้

“เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก” หมายความว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนหรือบิดามารดาหย่าร้าง ทั้งร้าง ถูกคุมขัง หรือแยกกันอยู่และได้รับความลำบาก หรือเด็กที่ต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวเกินวัยหรือกำลังความสามารถและสติปัญญา หรือเด็กที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

“เด็กพิการ” หมายความว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย สมอ ง สติปัญญาหรือจิตใจ ไม่ว่าความบกพร่องนั้น จะมีมาแต่กำเนิดหรือเกิดขึ้นภายหลัง

“เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด” หมายความว่า เด็กที่ประพฤติดนไม่สมควรเด็กที่ประกอบอาชีพ หรือคบหาสมาคมกับบุคคลที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2) สิทธิเด็กและเยาวชนขั้นพื้นฐาน

เด็กทุกคนไม่ว่าจะเกิดมามีร่างกายที่สมบูรณ์หรือไม่ก็ตาม หรือเป็นเด็กที่ด้อยโอกาสในลักษณะใดก็ตาม เช่น เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกทารุณกรรม เด็กที่ถูกใช้แรงงานอย่างผิดกฎหมาย และโสเภณีเด็ก จะต้องได้รับสิทธิพื้นฐาน 4 ประการ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (convention on the rights of the child) (ชุดิมา คีร์รัฐพิศาล, 2553) ดังนี้

2.1) สิทธิที่จะมีชีวิตรอด (right of survival)

เด็กทุกคนเมื่อเกิดมาแล้ว จะมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเกิดมามีร่างกายที่สมบูรณ์หรือไม่ก็ตาม โดยเด็กที่เกิดมาต้องได้รับการจดทะเบียนการเกิด มีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีที่สุด ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ ที่อยู่อาศัย โภชนาการ และการบริการทางการแพทย์เมื่อเจ็บป่วย โดยบิดา มารดา ญาติพี่น้องหรือรัฐ เพื่อให้อยู่รอดและเจริญเติบโต

สิทธิในการมีชีวิต เช่น สิทธิรับวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ สิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด สิทธิที่จะได้รับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น

2.2) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (right of development)

เด็กทุกคนจะได้รับสิทธิให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สังคม รวมถึงความต้องการ ความพึงพอใจ และความสุขของเด็ก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมครอบครัว ของโรงเรียน และสังคมที่เด็กอยู่ได้อย่างมีความสุข ได้มีโอกาส เล่นพักผ่อน ได้รับข้อมูลข่าวสาร มีอิสระในการคิดและการแสดงออก ได้รับการกล่อมเกลาทางด้านจิตใจ ความรู้ ความคิดที่เหมาะสมกับวัย ที่สำคัญที่สุด เด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

กล่าวคือ ครอบคลุมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เด็กมีความต้องการจะพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ เช่น สิทธิที่จะได้รับการศึกษา การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ มีกิจกรรมด้านวัฒนธรรม เข้าถึงข้อมูล และมีเสรีภาพทางความคิด สติปัญญาและศาสนา

2.3) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง (right of protection)

เป็นสิทธิที่เด็กได้รับปกป้องคุ้มครองจากการทารุณกรรมทุกรูปแบบ เช่น การทารุณกรรมทางร่างกาย เป็นการกระทำต่อร่างกายเด็กที่เกิดจากการถูกทำโทษที่รุนแรงเกินไป ทำให้เด็กได้รับความเจ็บปวด เกิดบาดแผล หรือรอยฟกช้ำ เช่น เขียนตี ตบ ตะคอก กระทบกักขัง และจับมัด เป็นต้น การทารุณกรรมทางด้านจิตใจ เป็นการกระทำที่แสดงด้วยวาจาหรือท่าทาง ทำให้เด็กรู้สึกขาดความรัก น้อยใจ เสียใจ เกิดความหวาดระแวง เกิดความรู้สึกไม่ดีต่อตนเอง เช่น การดุด่า ตะคอก และประจาน เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวมีความรุนแรงมากกว่าการว่ากล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนโดยปกติ การล่วงเกินทางเพศเป็นการกระทำที่หาประโยชน์ทางเพศกับเด็ก โดยที่เด็กไม่รู้สึกว่าเดือดร้อนเพราะไม่เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น แต่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ผิดปกติ เช่น การแอบดูเด็กขณะที่อาบน้ำ และการมีเพศสัมพันธ์กับเด็ก เป็นต้น การใช้แรงงานเด็ก เป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากการทำงานของเด็ก ทำให้เด็กขาดการเรียนรู้ การศึกษา การพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ ศีลธรรม และสังคมของเด็ก ในปัจจุบันกฎหมายแรงงานของไทยกำหนดตามพระราชบัญญัติ

กล่าวคือ ครอบคลุมสิทธิทุกประการที่จะปกป้องคุ้มครองเด็ก จากการถูกล่วงละเมิดทุกประเภท การทอดทิ้งและการบ่อนทำลาย เช่น การดูแลเด็กที่อพยพเป็นกรณีพิเศษ ปกป้องจากการถูกทรมาน การล่วงละเมิดในระบบการศาล เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่ใช้แรงงานเด็ก ยาเสพติด และการล่วงละเมิดทางเพศ

2.4) สิทธิที่จะมีส่วนร่วม (right of participation)

เป็นสิทธิที่ให้ความสำคัญกับการแสดงออกทั้งในด้านความคิดและการกระทำของเด็ก ในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่อาศัยอยู่ รวมทั้งสิทธิในการปกป้องเรียกร้องผลกระทบที่เกิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของเด็ก ด้วยการอนุญาตให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสามารถแสดงความคิดเห็นโดยไม่กระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

กล่าวคือ ให้สิทธิแก่เด็กที่จะมีบทบาทในชุมชนและชาติ รวมทั้งสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นทุกประการ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง เพื่อให้สามารถเข้าสังคมได้อย่างสงบสุข เพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบในอนาคต

3) การละเมิดสิทธิมนุษยชนเด็กและเยาวชน

การละเมิดสิทธิด้านเด็ก เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็ก และเยาวชนประเภทต่าง ๆ แตกต่างกันไป ได้แก่

3.1) การถูกละเมิดและอันตรายเนื่องจากเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ไม่ได้รับการคุ้มครองที่จะได้รับการดูแล การรักษา ฟันฟูที่พึงได้อย่างเหมาะสม หมายถึง เด็กที่มี

ความแตกต่างจากเด็กปกติ ซึ่งยังไม่ได้ได้รับการบริการรวมทั้งแก้ไขถึงบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ จาก รัฐ เช่น การศึกษา สาธารณูปโภค รวมทั้งไม่มีหลักประกันที่กลไก และนโยบายต่าง ๆ และส่งผล ในทางปฏิบัติจริง เช่น เด็กพิการด้านต่าง ๆ เด็กที่มีปัญหาเรื่องการเรียนรู้ เด็กปัญญาเลิศ เด็กกำพร้า เด็กที่บิดามารดาต้องโทษจำคุกและเด็กยากจนที่ครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน เป็นต้น เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาจากการที่ครอบครัวหรือผู้ดูแลโดยลำพังไม่สามารถดูแลเด็กเหล่านี้ให้ สอดคล้องกับสภาพของเด็กได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนความช่วยเหลือจากหน่วยงานของ รัฐ หรือองค์กรเอกชน

3.2) การละเมิด ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จากการถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการ เอาใจใส่เท่าที่ควร เด็กอยู่ในภาวะเสี่ยง คือ เด็กที่มีสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่ว่าที่ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ที่มีความเสี่ยงจะถูกกระทำทารุณกรรม ถูกปล่อยละเลย หรือถูกทอดทิ้งในรูปแบบ ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะได้รับอันตรายต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการ ทางด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการด้านครอบครัว และอาจมีปัญหาพฤติกรรม

3.3) เด็กถูกละเมิดจากการถูกกระทำ คือ เด็กที่ถูกปล่อยปละละเลยหรือถูกทอดทิ้ง ให้ตกอยู่ในภาวะอันตรายรวมทั้งถูกทำร้ายทุบตี ทารุณ ถูกทำร้ายร่างกาย ทางจิตใจ หรือถูกล่วงเกิน ทางเพศจากบุคคลในสังคมแวดล้อมหรือแม้แต่บุคคลภายนอกนอกจากนี้ปัญหาการกระทำทารุณ ต่อแรงงานเด็ก อาจออกมาในรูปแบบการถูกใช้แรงงานหนัก เด็กถูกนายจ้างทุบตี ทำร้าย และ ข่มขืน เด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงมาตั้งแต่แรกแล้ว

3.4) สิทธิอันพึงเข้าถึงและได้รับการบริการต่าง ๆ พื้นฟู และบำบัด เด็กที่มี ปัญหาพฤติกรรม คือ เด็กที่มีพฤติกรรมผิดแผกแตกต่างไปจากเด็กปกติในวัยเดียวกันและมี พฤติกรรมที่ฝ่าฝืนต่อต้าน กฎเกณฑ์ของสังคม ต่อต้านระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติของสถาบันทาง สังคมที่เด็กสังกัดอยู่ เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือ แม้แต่ชุมชน เป็นเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงมา ตั้งแต่แรก

3.5) การคุ้มครองและให้ความเป็นธรรมต่อเด็กกระทำความผิด คือ เด็กที่กระทำความ ผิดทางอาญาและเป็นเด็กที่อาจมีปัญหาพฤติกรรมถูกปล่อยปละละเลยและอาจถูกทารุณกรรม มาก่อน ทั้งนี้เด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงมาตั้งแต่แรกเช่นเดียวกัน

สำหรับบทบาทและการดำเนินการเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเด็ก เช่น การ พัฒนาทั้งการคุ้มครอง ป้องกัน การแก้ไขปัญหาล้วนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาต่อเด็กเอง ควบคู่ไปกับการ พัฒนาครอบครัวและการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคมตลอดจนกระทั้งการรณรงค์ เผยแพร่

เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการละเมิดสิทธิเด็ก อีกทั้งดำเนินการโดยใช้มาตรการทางกฎหมายผ่านกระบวนการยุติธรรม

4) องค์การเด็กและเยาวชน

ยูนิเซฟแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป.) จะทำงานร่วมกับรัฐบาลในทุกระดับและพันธมิตรที่หลากหลาย รวมถึงเอ็นจีโอ องค์การศาสนา หน่วยงานสหประชาชาติและตัวเด็ก ๆ การทำงานอย่างใกล้ชิดร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของเด็ก ๆ ในประเทศไทยไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากการทำงานร่วมมือจากทุกฝ่าย เหล่านี้คือ หน่วยงานต่าง ๆ (บางส่วน) ที่ทำงานร่วมกับยูนิเซฟในการพัฒนาความเป็นอยู่ของเด็กในประเทศไทยในปัจจุบัน

4.1) หน่วยงานรัฐบาล

(1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

สำนักงานปลัดกระทรวง (สปท.) ทำงานกับยูนิเซฟเพื่อสร้างความเข้มแข็งของการคุ้มครองเด็กในประเทศไทยเราทำงานเพื่อพัฒนานโยบาย กลไกและกระบวนการคุ้มครองเด็กให้มีประสิทธิภาพเพื่อปกป้องคุ้มครองเด็กจากการถูกร้าย ความรุนแรง การถูกทอดทิ้งและการถูกแสวงประโยชน์ รวมถึงให้ความช่วยเหลืออย่างดีที่สุดเมื่อเกิดกรณีดังกล่าว นอกจากนี้ ยูนิเซฟยังสนับสนุน สปท. เพื่อเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและพนักงานคุ้มครองเด็ก

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ (สท.) เป็นหน่วยงานรัฐบาลที่สำคัญซึ่งรับผิดชอบพัฒนากฎหมายและนโยบายด้านเด็ก สท.ทำงานร่วมกับยูนิเซฟเพื่อขยายระบบการคุ้มครองเด็กในระดับตำบลทั่วประเทศ งานหลักที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การพัฒนานโยบายแห่งชาติและยุทธศาสตร์ด้านความรุนแรงต่อเด็กเพื่อปกป้องเด็กจากสถานการณ์ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ยูนิเซฟทำงานร่วมกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเพื่อศึกษาระบบการดูแลทางเลือกในประเทศไทย การศึกษานี้จะใช้เป็นข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการดูแลรักษาทางเลือกสำหรับเด็กในประเทศไทยต่อไป

(2) กระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โดยยูนิเซฟทำงานร่วมกับ สพฐ. เพื่อแก้ปัญหาลงโทษทางร่างกายกับนักเรียน และเพื่อพัฒนานโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กในโรงเรียนเพื่อรับประกันความปลอดภัยของเด็ก ๆ สพฐ. ยังทำงานร่วมกับยูนิเซฟเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการศึกษาเกี่ยวกับการติดตามการใช้งบประมาณภาครัฐ หรือ Public

Expenditure Tracking Survey (PETS) ที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย PETS สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระบุจุดแข็งและจุดอ่อน ตลอดจนประสิทธิภาพการใช้จ่ายของภาครัฐในด้านบริการสังคม

(3) กระทรวงยุติธรรม

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทำงานเพื่อคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมาย ยูนิเซฟให้การสนับสนุนด้านวิชาการและเงินทุนเพื่อศึกษาประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น การแก้ไขกฎหมาย การพัฒนาทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการคุมขัง และการให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

(4) กระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง กรมการปกครองเป็นภาคีสำคัญในการประกันว่าเด็กทุกคนจะได้รับการจดทะเบียนการเกิด และเป็นหน่วยงานที่ดูแลระบบการจดทะเบียนเกิดออนไลน์ ซึ่งสนับสนุนโดยยูนิเซฟ นอกจากนี้ ยังเป็นหน่วยงานสำคัญในการขยายระบบการจดทะเบียนเกิดออนไลน์ให้ครอบคลุมโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ

(5) กระทรวงสาธารณสุข

ศูนย์อำนวยการบริหารจัดการปัญหาเอดส์แห่งชาติ (สบ.จอ.) กรมควบคุมโรค เป็นภาคีสำคัญในการพัฒนาและดำเนินโครงการและนโยบายด้านเอดส์ในระดับประเทศ ยูนิเซฟทำงานร่วมกับ สบ.จอ. ในโครงการด้านต่าง ๆ เช่น การประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนที่มีเชื้อ การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผล การป้องกันการติดเชื้อจากแม่สู่ลูก และการพัฒนา AIDS zero portal ซึ่งเป็นกลไกการรายงานแบบเรียลไทม์แก่ผู้กำหนดนโยบาย

กรมอนามัย ดูแลรับผิดชอบการดำเนินงานด้านยุทธศาสตร์สำคัญเพื่อจัดการติดเชื้อจากแม่สู่ลูกในประเทศไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผน “getting to zero” ในระดับประเทศ

กรมสุขภาพจิต โดยยูนิเซฟสนับสนุนกรมสุขภาพจิตเพื่อช่วยเหลือด้านจิตสังคมแก่เด็กและสตรีชาวโรฮิงญาซึ่งอยู่ในบ้านพักในประเทศไทย

(6) สำนักนายกรัฐมนตรี

สำนักงานกรรมการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ (สศช.) เป็นพันธมิตรที่สำคัญของยูนิเซฟในงานวิเคราะห์นโยบายสังคม การทำงานร่วมกับ สศช. มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องความยากจนในเด็ก และโครงการการให้เงินอุดหนุนแก่ครอบครัวที่ยากจนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก และคว่าโครงการนี้เหมาะสมกับประเทศไทยอย่างไร

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สป.สช.) เป็นหนึ่งในภาคีหลักซึ่งทำงานเพื่อขยายงานระบบการจดทะเบียนการเกิดออนไลน์ สป.สช. ยังดูแลรับผิดชอบเรื่องการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลของรัฐทั้งหมดเกี่ยวกับการใช้ระบบนี้

4.2) องค์กรพัฒนาเอกชน

(1) มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ (AIDS ACCESS Foundation - ACCESS)

ACCESS ทำงานกับยูนิเซฟเพื่อพัฒนาและปรับปรุงระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับเด็ก ๆ ที่มีความเสี่ยงและมีเชื้อเอชไอวี

(2) มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.)

มพด. เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้านการวิเคราะห์นโยบายสังคม มพด. ยังมีความห่วงใยเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนของเด็ก และส่งเสริมแนวคิดเรื่องการให้เงินอุดหนุนกับครอบครัวยากจนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตเด็ก

(3) สถาบันอิสรา

ยูนิเซฟสนับสนุนสถาบันอิสราในการจัดการจัดอบรมด้านสิทธิเด็กและการรายงานข่าวอย่างมีจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชน นักศึกษาวารสารศาสตร์และนิเทศศาสตร์ ในแต่ละปียูนิเซฟยังสนับสนุนสถาบันอิสราเพื่อจัดงานประกวดข่าวเกี่ยวกับเด็กเพื่อยกย่องสื่อที่รายงานประเด็นเรื่องเด็กได้อย่างยอดเยี่ยม

(4) องค์กรช่วยเหลือเด็ก หรือ save the children

ยูนิเซฟทำงานกับ save the children เพื่อสร้างความเข้มแข็งของระบบคุ้มครองเด็กในระดับชุมชน

4.3) มหาวิทยาลัยและสถาบันวิชาการ

(1) สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)

ทีดีอาร์ไอ เป็นสถาบันวิจัยด้านนโยบายชั้นนำ ซึ่งเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับความยากจนของเด็ก การถูกทอดทิ้ง และความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ การศึกษาและการพัฒนาของเด็ก ยูนิเซฟทำงานกับทีดีอาร์ไอ เพื่อศึกษาแง่มุมทางเศรษฐกิจของปัญหาที่เกี่ยวกับเด็ก เช่น การให้บริการสำหรับเด็กพิการ และผลกระทบต่อเศรษฐกิจที่สืบเนื่องจากการบาดเจ็บของเด็ก

(2) คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (มข.)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นทำงานกับยูนิเซฟและภาคีอื่น ๆ เพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีเชื้อเอชไอวี ให้ได้รับยาต้านไวรัสตามกำหนด นอกจากนี้ยังทำงานเพื่อส่งเสริมการป้องกันเชิงบวกกับวัยรุ่นที่มีเชื้ออีกด้วย

(3) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยูนิเซฟสนับสนุนคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับเด็ก เพื่อดูอัตรา ลักษณะ และสาเหตุของการละเมิดสิทธิเด็กในการรายงานข่าว

(4) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ยูนิเซฟให้การสนับสนุนด้านวิชาการและเงินทุนแก่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพนักสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะทักษะในการทำงานกับเด็กและครอบครัวที่ต้องได้รับการคุ้มครอง

(5) มหาวิทยาลัยมหิดล

ยูนิเซฟทำงานกับมหาวิทยาลัยมหิดลเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและผู้นำทางศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรายังทำงานเพื่อให้แน่ใจว่าแผนงานในระดับท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อความต้องการของเด็ก ๆ ในชุมชนด้วย นอกจากนี้ยูนิเซฟได้สนับสนุนสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ซึ่งเป็นสถาบันวิชาการชั้นนำเพื่อศึกษาถึงผลกระทบของการย้ายถิ่นฐานภายในประเทศต่อการพัฒนาการของเด็ก ซึ่งจำนวนมากถูกทิ้งไว้กับปู่ย่าตายายเนื่องจากพ่อแม่ย้ายถิ่นไปหางานทำ

2.1.2 จิตวิทยาพัฒนาการเด็กและวัยรุ่น

อาศัยทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (stages of moral development) ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ในหลายประเทศที่มีวัฒนธรรมต่างกัน จริยธรรมในที่นี้เป็นเรื่องของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง โดยเกิดจากกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา การวิจัยของโคลเบอร์ก พบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กอายุ 10 ปียังพัฒนาไม่ถึงขั้นสูงสุด แต่ยังคงพัฒนาต่อไปเมื่ออายุมากขึ้น การศึกษาวิจัยนี้ทำให้เราทราบว่า การที่บุคคลใช้เหตุผลหนึ่ง ๆ ในการตัดสินใจเลือกกระทำต่อเหตุการณ์อย่างหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในจิตใจของบุคคลผู้นั้น ซึ่งการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งตามลำดับวุฒิภาวะทางจิตใจ และสติปัญญาของบุคคลนั้น ดังนั้นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีนี้จะช่วยให้เราเข้าใจระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของสาเหตุพฤติกรรมกระทำผิด ตลอดจนการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ความเข้าใจนี้จะช่วยในการวางแผนบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู รวมทั้งพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อช่วยลดการมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนได้

ทฤษฎีนี้ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ โดยแต่ละระดับจะแบ่งย่อยเป็น 2 ชั้น รวม 6 ชั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (pre-conventional morality level)

ในระดับที่ 1 นี้เด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ ‘ดี’ และ ‘ไม่ดี’ จากผู้มีอำนาจเหนือตนเอง เช่น พ่อแม่ ครูหรือเด็กที่โตกว่า และมักคำนึงถึงผลที่ตามมาว่าเป็นรางวัลหรือการถูกลงโทษในการตีความพฤติกรรมของตนเอง อย่างเช่นพฤติกรรมดี คือพฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ดี คือพฤติกรรมที่แสดงแล้วถูกลงโทษ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะพบในเด็กที่อายุ 2-10 ปี โดยพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 1 นี้จะแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 การเชื่อฟัง และการถูกลงโทษ (obedience and punishment orientation) ในขั้นนี้เด็กใช้ผลที่ตามมาของการแสดงพฤติกรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของตนเอง ‘ถูก’ หรือ ‘ผิด’ ถ้าเด็กถูกทำโทษจะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นผิด ถ้าเด็กได้รับรางวัลหรือคำชม เขาเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นถูก และจะทำซ้ำอีกเพื่อให้ได้รับรางวัล ดังนั้น เด็กจะยอมทำตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตนเองโดยไม่มีเงื่อนไข เพื่อไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ ถือว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ

ชั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (the instrumental relativist orientation) ในขั้นนี้ใช้หลักการแสวงหารางวัล และการแลกเปลี่ยน บุคคลเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญต่อการได้รับรางวัลตอบแทน รางวัลอาจจะเป็นวัตถุหรือเป็นการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยในขั้นนี้ยังไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม แต่ทว่าเด็กจะสนใจทำตามข้อบังคับ เพื่อประโยชน์ หรือความพอใจของตนเอง หรือเพราะอยากได้ของตอบแทน ทั้งนี้บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้ยังไม่มีความคิดเห็นนอกเหนือใจต่อผู้อื่น หรือความยุติธรรม ดังนั้น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้จึงทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่มักเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น

2) ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ทางสังคม (conventional morality level)

ระดับจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของสังคมที่ตนอยู่ ทำตามความคาดหวังของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง บุคคลจะไม่คำนึงถึงผลตามมาที่จะเกิดแก่ตนเอง แต่คำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น ยึดถือความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีเป็นสำคัญ จริยธรรมในระดับนี้มักพบในช่วงวัยรุ่นอายุประมาณ 10-16 ปี โดยพัฒนาการทางจริยธรรมนี้จะแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็กดี” (the interpersonal concordance or “good boy-nice girl” orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามที่

ผู้อื่นเห็นชอบ โดยจะแสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ทำให้ผู้อื่นพอใจ และยกย่องชมเชย บุคคลจะไม่ค่อยมีความเป็นตัวของตัวเอง มักคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อนพบในวัยรุ่นอายุ 10–15 ปี พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “คนดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของพ่อ แม่ หรือเพื่อนวัยเดียวกัน ดังนั้น พฤติกรรมดีในที่นี้จึงหมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ รวมทั้งการไม่ประพฤติผิดเพราะกลัวว่า จะทำให้พ่อแม่เสียใจ

ขั้นที่ 4 กฎและระเบียบ (law and order orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้พบในวัยรุ่นช่วงอายุประมาณ 13–16 ปี บุคคลจะเรียนรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม คำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในสังคม และปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมอย่างเคร่งครัดเพื่อธำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ของสังคม เหตุผลในเชิงจริยธรรมในขั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบจะต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย

3) ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (post-conventional morality level)

พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้เป็นหลักจริยธรรมของผู้ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป หากบุคคลพัฒนาจริยธรรมมาถึงขั้นนี้ก็จะมีการใช้วิจารณญาณตีความหมายของสถานการณ์ต่าง ๆ ตามหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมก่อนที่จะแสดงพฤติกรรม ซึ่งการตัดสินใจว่า “ถูก” “ผิด” หรือ “ควร” “ไม่ควร” มาจากวิจารณญาณของตนเอง อยู่บนหลักของความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม ปราศจากอิทธิพลของผู้ที่มีอำนาจ หรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้จะแบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (the social-contract legalistic orientation) บุคคลมีเหตุผลในการเลือกกระทำ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพการตัดสินใจของตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้ โดยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล (the universal-ethical principle orientation) ขั้นนี้ถือว่าเป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม ในขั้นนี้สิ่งที่ ‘ถูก’ และ ‘ผิด’ เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับมโนธรรมที่แต่ละคนยึดถือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามหลักการคุณธรรมสากล โดยคำนึงถึงความถูกต้อง ยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน มีคุณธรรมประจำใจ ละอาย เกรงกลัวต่อบาป มีความยึดหยุ่น และยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ

พัฒนาการทางจริยธรรมจะมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านความคิด เป็นเหตุเป็นผล (ตรรกะ) บุคคลจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นไปตามลำดับไม่มีการข้ามขั้น เช่น บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้น 3 การแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม จะไม่สามารถพัฒนาแบบก้าวกระโดดไปยังขั้น 5 ซึ่งเป็นเรื่องการตระหนักถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก แต่อาจพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อย ๆ ผ่านขั้นที่ 4 และไปถึงขั้นที่ 5 เป็นลำดับ การที่เราศึกษาแนวคิดเหตุผลเชิงจริยธรรมนี้จะทำให้เราตระหนักถึงข้อจำกัดทางด้านความคิดในแต่ละขั้นพัฒนาการปัจจุบันของบุคคล ซึ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น และยังเกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลด้วยเช่นกัน

2.1.3 การมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและครอบครัว จากทฤษฎีผู้ก่อการปรับโครงสร้าง

สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ทรงพลังอย่างยิ่งสำหรับเด็ก เยาวชน แต่ในขณะที่เด็กก็พบว่า รายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่ กลับไม่ได้ตอบสนองต่อทักษะการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชนและครอบครัว อีกทั้ง รายการโทรทัศน์ก็ยังไม่อาจตอบสนองต่อความจำเป็นด้านการเรียนรู้ ปัญหาในท้องถิ่นในพื้นที่ต่างได้อย่างเต็มที่ซึ่งไปกว่านั้นแล้ว รายการโทรทัศน์ที่มีเด็ก เยาวชนร่วมในรายการยังไม่อาจสร้างต้นแบบที่ดีให้กับเด็ก เยาวชนและครอบครัวที่นั่งชมรายการโทรทัศน์ การมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและครอบครัว ในการแสดงพลังที่จะเฟิระวังความไม่เหมาะสมของเนื้อหาหน้าจอโทรทัศน์ ทำให้ภาพของการมีส่วนร่วมในระดับหน้าจอโทรทัศน์ มีความชัดเจน และสามารถแสดงศักยภาพที่จะเป็นผู้กำหนดคุณภาพเนื้อหาและช่วงเวลาของรายการโทรทัศน์ได้เอง ในหลาย ๆ ครั้ง เราจะพบอีกเช่นกันว่า รายการโทรทัศน์ที่เด็ก เยาวชน เป็นผู้ดำเนินรายการหรือร่วมในรายการ ทำให้เด็ก เยาวชน ที่นั่งชมรายการโทรทัศน์ อยากเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับในจอโทรทัศน์ คือ การเข้าไปอยู่ในรายการโทรทัศน์ในฐานะของผู้ดำเนินรายการ ผู้ร่วมรายการ เพราะนอกจากจะได้อยู่ในหน้าจอโทรทัศน์แล้ว หากเป็นผู้ดำเนินรายการ ผู้เข้าร่วมแข่งขัน ยังมีโอกาสที่จะได้รับคำตอบแทน แต่กระนั้นก็ดี พบว่า ในหลาย ๆ รายการได้ส่งเสริมค่านิยมที่ไม่ถูกต้องกับให้กับเด็ก เยาวชน ที่นั่งชมรายการ ไม่ว่าจะเป็นท่าทาง กิริยา การแสดงออก ภาษา ทั้งหมดล้วนแต่เป็นผลที่มาจากทำให้เด็ก เยาวชน มีส่วนร่วมในระดับในจอโทรทัศน์ แต่กลับไม่ได้ทำให้เกิดต้นแบบที่ดีในการดำเนินชีวิตให้กับเด็ก เยาวชน ในสังคมไทยในระดับการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชน ครอบครัว กับรายการโทรทัศน์ที่เข้มข้นสุด และเป็นเป้าหมายที่สำคัญต่อการพัฒนารายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาตอบสนองต่อคนในชุมชน ก็คือ การมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและครอบครัวในระดับหลังจอโทรทัศน์ซึ่งคือ การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการโทรทัศน์ ซึ่งมีตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนกระทั่งถึง การมีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินการผลิต กำหนดรูปแบบ เนื้อหา ซึ่งหมายถึง ความเป็นอิสระในการคิดและในการ

ดำเนินการโดยผู้ผลิตที่เป็นเด็ก เยาวชน และเมื่อเด็กเยาวชนในพื้นที่สามารถคิดรูปแบบและเนื้อหา
รายการด้วยตนเอง ก็จะทำให้รายการโทรทัศน์นั้นมีเนื้อหาที่ตอบสนองต่อการพัฒนาชุมชนของ
ตนเองนอกเหนือไปจากนั้น การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเชิงนโยบายแต่จากอดีตที่ผ่านมา
ถึงแม้จะมีทฤษฎีความรู้ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและครอบครัว ทั้งในระดับ
หน้าจอ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเฝ้าระวังคุณภาพของเนื้อหารายการโทรทัศน์ กลับเกิดขึ้นไม่ได้จริง มี
เพียงการเคลื่อนไหวในกลุ่มเด็ก เยาวชน ครอบครัว และองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ทว่ายังไม่มีพลัง
และความต่อเนื่องที่เพียงพอสำหรับการมีส่วนร่วมในระดับในจอโทรทัศน์เอง อุปสรรคที่สำคัญก็
คือ การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ผลิต รวมทั้ง การละเลยเพิกเฉย ต่อความเป็นต้นแบบที่ดีของ
เด็ก เยาวชน ที่ร่วมในรายการของผู้ผลิตที่ต้องการเรียกคะแนนระดับความนิยมเชิงปริมาณของผู้ชม
และต้นเหตุที่สำคัญก็คือ การขาดสถาบันวิชาชีพที่จะช่วยวางกรอบของจริยธรรมในการผลิต
รายการ และการขาดซึ่งสถาบันวิชาการเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการผลิตรายการสำหรับเด็ก
เยาวชนและครอบครัวในขณะที่การให้เด็ก เยาวชนและครอบครัวมีโอกาสในการเป็นเจ้าของ
ผลงานในฐานะผู้ผลิตรายการ ยังขาดทั้งอุปกรณ์ ความรู้ในการผลิต แรงจูงใจที่จะผลิตอย่าง
ต่อเนื่อง ช่องทางของการออกอากาศรายการที่ตนเองผลิตไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม แนวคิด
เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและครอบครัว ล้วนแต่มีประ โยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
การให้เด็ก เยาวชนและครอบครัว รู้จักการเฝ้าระวังทำให้เกิดการเท่าทันต่อสื่อ อีกทั้ง การให้
โอกาสเด็ก เยาวชนและครอบครัวในการผลิตยังทำให้เด็ก เยาวชน เกิดการใช้เวลาว่างให้เป็น
ประโยชน์ อีกทั้ง รายการที่ผลิตยังสามารถเป็นช่องทางในการแก้ปัญหาในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง
ถึงแม้ว่า ทุกคนจะรู้และเข้าใจประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชนและครอบครัวกับ
รายการโทรทัศน์ แต่ทว่า วันนี้ปัญหาและอุปสรรคยังคงมีมากพอที่จะทำให้แนวคิดในเรื่องการมี
ส่วนร่วมของเด็ก ๆ ยังคงอยู่ห่างไกลจากความเป็นจริง หากการจัดการปัญหาเชิงโครงสร้างไม่ได้
เกิดขึ้นพร้อมกันอย่างเป็นรูปธรรมการปรับโครงสร้างในระดับภาคประชาชน เพื่อเสริมสร้าง
เครือข่ายเฝ้าระวังสื่อในกลุ่มเด็ก เยาวชนและครอบครัว ในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนเป็น
กลุ่มเครือข่ายเฝ้าระวังสื่อ และเสริมสร้างให้กลุ่มเด็ก เยาวชนและครอบครัวที่มีศักยภาพใน
การผลิตรายการให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และขยายกลุ่มประเภนี้ให้มากขึ้นการปรับโครงสร้าง
ในระดับภาควิชาการ เพื่อสถาบันวิชาการในการทำหน้าที่ให้ความรู้และผลิตหลักสูตรสำหรับ
การผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัวการปรับโครงสร้างในระดับภาค
วิชาชีพ เพื่อสร้างสถาบันวิชาชีพในวางกรอบจริยธรรมในรูปของประมวลจริยธรรมเพื่อสร้าง
ต้นแบบที่ดีให้กับเด็ก เยาวชนผ่านหน้าจอโทรทัศน์กาปรับโครงสร้างเชิงนโยบาย ซึ่งอาจจะเริ่มต้น
ด้วยการสร้างสภาเยาวชน เพื่อทำหน้าที่ในการจัดทำนโยบายเสนอต่อภาคสังคม ทั้งในแง่ของพื้นที่

ในการนำเสนอรายการที่เด็กเยาวชนผลิตขึ้นมา การให้โอกาสและพื้นที่กับเครือข่ายเฝ้าระวังในการนำเสนอสถานการณ์อันเป็นผลจากการเฝ้าระวังในทุก 3 เดือน การสร้างกองทุนเพื่อการพัฒนา รายการโทรทัศน์ จะเห็นได้ว่า วันนี้ การปรับโครงสร้างบางประการได้จัดทำไปบ้างแล้ว เช่น การเพิ่มพื้นที่ให้กับรายการ เช่น ETV แต่ปัญหาที่หนักและยิ่งใหญ่กว่าก็คือ การสร้างความรู้ เข้าใจ และเข้าถึงโอกาสเหล่านี้ ให้เด็ก เยาวชนและครอบครัว เพราะไม่อย่างนั้นแล้ว ถึงแม้พื้นที่จะมีมากเพียงใด แต่เด็ก เยาวชน ไม่รู้ ไม่เข้าใจ และไม่อาจเข้าถึงได้ ก็คงไม่มีประโยชน์อะไรมากนัก

2.1.4 แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT

นันทิยา หุตานวัตร และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ไว้ดังนี้

1) ความหมายของ SWOT

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths Weaknesses Opportunities and Threats ดังนี้ Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงการดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

2) กรอบการวิเคราะห์ SWOT

ในการวิเคราะห์ SWOT การกำหนดเรื่อง หัวข้อ หรือประเด็น เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง เพราะว่า การกำหนดประเด็นทำให้การวิเคราะห์และประเมินจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคได้ถูกต้องโดยเฉพาะการกำหนดประเด็นหลัก (key word) ได้ถูกต้องทำให้การวิเคราะห์ถูกต้องยิ่งขึ้น การกำหนดกรอบการวิเคราะห์ SWOT ใด ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะธุรกิจ

และธรรมชาติขององค์กรนั้น ๆ ในวงการธุรกิจเอกชนมีการคิดค้นกรอบการวิเคราะห์ SWOT ที่มีความหลากหลายรูปแบบ อาทิ

2.1) Mac Millan (1986) เสนอ 5 ประเด็นสำหรับกรอบการวิเคราะห์ SWOT คือ

- (1) เอกลักษณ์ขององค์กร
- (2) ขอบเขตปัจจุบันของธุรกิจ
- (3) แนวโน้มสภาพแวดล้อมที่จะเป็นโอกาสและอุปสรรค
- (4) โครงสร้างของธุรกิจ
- (5) รูปแบบการเติบโตที่คาดหวัง

2.2) Goodstein et al (1993) เสนอ 5 ประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ SWOT คือ

(1) ความสำเร็จของแต่ละประเภทธุรกิจขององค์กรและทรัพยากรขององค์กรที่ยังไม่ถูกใช้

- (2) ระบบติดตามประเมินผลสำหรับธุรกิจแต่ละประเภท
- (3) กลยุทธ์ขององค์กรในแง่ความคิดริเริ่ม การเผชิญกับความเสี่ยง และการขับเคลื่อนการแข่งขัน
- (4) โครงสร้างและระบบการบริหารขององค์กรที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติแผนกลยุทธ์ให้บรรลุเป้าหมาย
- (5) วัฒนธรรมองค์กรและวิธีการทำธุรกิจ

2.3) Piercy and Giles (1998) เสนอ 4 ประเด็น ที่ต้องวิเคราะห์ SWOT คือ

- (1) ความเฉพาะเจาะจงของตลาดผลิตภัณฑ์
- (2) ความเฉพาะเจาะจงของกลุ่มลูกค้า
- (3) นโยบายราคาในตลาดที่เกี่ยวข้อง
- (4) การสื่อสารทางการตลาดสำหรับลูกค้าที่แตกต่างกัน

2.4) Edwards (1994 อ้างใน นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2545) เสนอปัจจัยภายนอก 9 ประการ คือ การเมือง เศรษฐกิจ นิเวศวิทยา การแข่งขัน กฎหมาย โครงสร้างพื้นฐาน สังคม เทคโนโลยี และประชากร

3) ข้อคำนึงในการทำกระบวนการวิเคราะห์ SWOT การวิเคราะห์ SWOT ขององค์กรมีข้อที่ควรคำนึง 4 ประการ คือ

- 3.1) องค์กรต้องกำหนดก่อนว่าองค์กรต้องการที่จะทำอะไร
- 3.2) การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคต้องกระทำในช่วงเวลาขณะนั้น

3.3) องค์กรต้องกำหนดปัจจัยหลัก (key success factors) ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานให้ถูกต้อง

3.4) องค์กรต้องประเมินความสามารถของตนให้ถูกต้องนอกจากข้อที่ควรคำนึงแล้ว ยังมีปัญหาที่ควรระวัง ดังนี้

- (1) การระบุจุดอ่อนต้องกระทำอย่างซื่อสัตย์ และบางครั้งจุดอ่อนเฉพาะอย่างเป็นทางการของเฉพาะบุคคล
- (2) การจัดการกับกลไกการป้องกันตนเองต้องกระทำอย่างรอบคอบ
- (3) แนวโน้มการขยายจุดแข็งที่เกินความเป็นจริง
- (4) ความใกล้ชิดกับสถานการณ์ทำให้มอง สถานการณ์ขององค์กรไม่ชัดเจน
- (5) การกำหนดบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลต้องระบุให้ชัดเจน
- (6) ข้อมูลไม่เพียงพอ และข้อมูลสิ่งแวดล้อม ภายนอกเบี่ยงเบนนอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมภายนอกอาจเป็นโอกาสหรืออุปสรรคก็ได้

2.1.5 แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์/กลยุทธ์

“การวางแผนเชิงกลยุทธ์” (strategic planning) หรือ “การบริหารเชิงกลยุทธ์” (strategic management) หรือ “การคิดอย่างกลยุทธ์” (strategic thinking) แนวคิดในด้านกลยุทธ์ดังกล่าวนี้ นับวันจะมีความสำคัญมากขึ้นทุกทีโดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในขั้นตอนของการปรับตัวอย่างรุนแรงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และภายในประเทศ ความจริงแล้ว “การวางแผนเชิงกลยุทธ์” (strategic planning) เป็นส่วนหนึ่งของ “การบริหารเชิงกลยุทธ์” (strategic management) ทั้งนี้ เนื่องจากว่าองค์ประกอบของการบริหารเชิงยุทธศาสตร์นั้น ส่วนแรกจะเป็นเรื่องของ การวางทิศทาง การบริหารหรือทิศทางกลยุทธ์ (strategic direction) ซึ่งก็เป็นเรื่องของ การวางแผน และอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเรื่องการดำเนินกลยุทธ์เพื่อที่จะบรรลุสู่เป้าหมายหรือแผนทิศทางที่ได้กำหนดไว้ นั่นเอง การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงหมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์นั่นเอง (strategic decision) (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2543)

จินตนา บุญบงการ และฉัตรพันธ์ เขจรนันท์ (2546) ได้ให้ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์ (strategic management) หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและข้อมูลสำคัญของธุรกิจที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ การวางแผนทางการดำเนินงานและควบคุมการปฏิบัติ งานเชิงกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจว่าองค์กรสามารถที่จะดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจน

สามารถมีการพัฒนาการและสามารถมีการแข่งขันในอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่การจัดการเชิงกลยุทธ์มีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

(1) สร้างและดำรงรักษาความสามารถในการแข่งขัน (competitive capacity) การเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมทำให้ธุรกิจต้องปรับตัวอยู่เสมอ การกำหนดและการดำเนินกลยุทธ์ช่วยให้ธุรกิจมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการแข่งขันได้อย่างต่อเนื่อง

(2) สร้างคุณค่า (create value) การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยสร้างคุณค่า (value) แก่เจ้าของหรือผู้ถือหุ้น (shareholder) ตลอดจนสร้างความพอใจให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ของธุรกิจ เช่น พนักงาน ผู้ขายวัตถุดิบ และลูกค้า เป็นต้น

ชัยสิทธิ์ เถลิงมีประเสริฐ (2546) กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ตามพันธกิจ (mission) หรือภารกิจขององค์กร โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากองค์กร (stakeholders) นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจ และการกำหนดนโยบายขององค์กร ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริการ (customer) พนักงาน (employee) ชุมชนในท้องถิ่น (community) ผู้ถือหุ้น (stakeholders) องค์กรประชาชน (civil society) ฯลฯ การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการใน 3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกันคือ การวางแผนกลยุทธ์ (strategic planning) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (strategic implementation) และการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ (strategic control and evaluation) และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (strategic planning) เป็นกระบวนการแรกเริ่มของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งในกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย (เป้าประสงค์) วัตถุประสงค์ขององค์กรและการกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน

John M. Bryson (1995) กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์ช่วยเสริมสร้างการสื่อสาร การมีส่วนร่วม การคำนึงถึงความแตกต่างด้านค่านิยมและผลประโยชน์ การเสริมสร้างการตัดสินใจตามหลักพื้นฐานของความมีเหตุผล และที่สำคัญที่สุดคือ การวางแผนกลยุทธ์จะก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติการอย่างแท้จริง

ปกรณัฏ์ ปรียากร (2545) กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์ น่าจะถือเป็นแนวคิดร่วมระหว่างองค์การภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนเทคนิคเฉพาะขององค์การทั้งสองอาจจะแตกต่างกันไปได้ตามภารกิจและความคาดหวังจากลูกค้าและผู้รับบริการที่แตกต่างกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชน (strategic analysis) ได้ดังนี้

ตัวแบบการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ของซุนวู (บุญศักดิ์ แสงระวี, ม.ป.ป.)

- (1) กำหนดจุดมุ่งหมายและภารกิจของการรบ
- (2) ประเมินความเข้มแข็งและความพร้อมของสรรพกำลัง
- (3) ประเมินสถานการณ์ของคู่ต่อสู้
- (4) กำหนดวัตถุประสงค์และกลยุทธ์ต่าง ๆ
- (5) ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์และนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ

ตัวแบบการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ของ Harvard Business School (SWOT model)

- (1) กำหนดจุดมุ่งหมาย/วัตถุประสงค์
- (2) วิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก
- (3) วิเคราะห์สถานการณ์ภายใน
- (4) กำหนดกลยุทธ์
- (5) ประเมินความเป็นไปได้และเลือกกลยุทธ์
- (6) นำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ขององค์การภาครัฐและองค์การที่ไม่หวังผลกำไรและนำมาปรับใช้สำหรับการสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัยเพื่อกำหนดกลยุทธ์ของชุมชนได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน (assessing the organization's external and internal environments)
- (2) ระบุประเด็นที่จะนำไปสู่การวางกลยุทธ์ (identifying the facing the strategic issue organization) เป็นการประมวล จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน หรือการทำ SWOT matrix เพื่อพิจารณา ปัญหา ช่องว่าง และประเด็น ที่ควรที่จะกำหนดกลยุทธ์ทั้งในเชิงรับและเชิงรุก
- (3) การกำหนดกลยุทธ์ (formulating strategies and plans to manage the issue) เป็นการจัดทำข้อเสนอในรูปแบบของทางเลือกต่าง ๆ ที่ควรที่จะดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประจำและงานโครงการ การศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ การจัดสรรทรัพยากร และการจัดทำเอกสารแผน
- (4) ทบทวนและอนุมัติกลยุทธ์และแผน (reviewing and adopting the strategies and plan) เป็นการขออนุมัติกลยุทธ์และแผนจากผู้บริหารเพื่อนำแผนไปสู่การดำเนินงาน
- (5) การนำแผนไปสู่การดำเนินงาน (developing and effective implementation process) เป็นขั้นตอนการดำเนินงานของหน่วยงานระดับปฏิบัติที่จะนำแผนกลยุทธ์ไปวางแผนเพื่อการดำเนินงานขององค์การอีกชั้นหนึ่ง

(6) การประเมินผล (reassessing strategies and the strategic planning process) เป็นขั้นตอนท้ายสุดที่มีความสำคัญ เพราะในการประเมินผลจะนำข้อมูลไปใช้สำหรับการปรับกลยุทธ์และแผนต่อไป

2.1.6 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

1) ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกันการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

2) กระบวนการมีส่วนร่วม

แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากระบบตามแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1) ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2.2) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

2.3) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

2.4) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

3) ประเภทการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

3.2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

4) ลักษณะการมีส่วนร่วม

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาศ (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ในเอกสารประกอบการสอน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

4.1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

4.2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการ โครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสาร

ข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

4.3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4.4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผย ไม่มีการปิดบังต่อผู้ที่มีส่วนได้และส่วนเสียของโครงการ การประชุมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

4.5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

4.6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

5) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์กร ได้แก่ บรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร กฎระเบียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประชาพิจารณ์ ประชาคม 4) ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

2.1.7 แนวคิดการเพิ่มขีดความสามารถ

แนวคิดการเพิ่มขีดความสามารถตามบทความของวิจารณ์ พานิช (2555) ระบุว่า ความหมายที่แท้จริงของการพัฒนาขีดความสามารถ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ให้ความหมายของการพัฒนาขีดความสามารถไว้ว่า หมายถึง “กระบวนการที่ทำให้บุคคล องค์กร สถาบัน และสังคมได้พัฒนาความสามารถ (ทั้งโดยบุคคลหรือร่วมกัน) ในการปฏิบัติหน้าที่ที่จะแก้ปัญหา รวมทั้งกำหนดและดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้” ทั้งนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ สามประการ คือ ประการที่หนึ่ง การพัฒนาขีดความสามารถเป็นกระบวนการเรียนรู้และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการครั้งเดียวสำเร็จ และประการที่สอง เป็นกระบวนการที่เน้นการใช้และการเสริมสร้างพลังของทั้งบุคคล องค์กร และเครือข่าย และประการที่สาม ต้องมีการพิจารณาดำเนินการอย่างเป็นระบบในการจัดทำ ยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาขีดความสามารถ โดยมีสี่มิติในการพัฒนาขีดความสามารถอย่างยั่งยืน สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ได้เสนอมิติสี่ด้านในการกำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาขีดความสามารถอย่างยั่งยืน ดังนี้ มิติด้านปัจเจกบุคคล ในส่วนนี้ นอกจากการศึกษา การฝึกอบรมระหว่างประจำการ และการพัฒนาทักษะ เพื่อให้สามารถปฏิบัติการตามหน้าที่ที่กำหนดได้แล้ว บุคคลจะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจนและสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย นอกจากนี้ยังจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ คุณค่า ความคาดหวัง และโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจด้วย แต่ทั้งหมดนี้ก็ยัง ไม่เพียงพอที่จะพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่และยั่งยืนได้ ยังมีเรื่องอื่นที่จะต้องพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน มิติด้านองค์กรหรือสถาบัน การที่บุคคลที่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมมาดีแล้ว จะสามารถแปลงศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ จะต้องมีความสัมพันธ์หรือปฏิบัติงานในกลุ่ม/องค์กรหรือสถาบันที่มี วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย หน้าที่ ระบบงาน และแหล่งทรัพยากรสนับสนุนที่ชัดเจน กลไก (กลุ่ม/องค์กร) ดังกล่าวนอกจากจะอำนวยความสะดวกให้บุคคลที่ได้รับการฝึกมาดีแล้ว สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่แล้ว ยังสามารถระดมขีดความสามารถของแต่ละบุคคลในองค์กรให้เกิดขีดความสามารถใหม่ที่มีพลังมากกว่าผลรวมของขีดความสามารถของแต่ละคนด้วย เรียกว่ามีการพัฒนาศักยภาพแบบ “ทวีคูณ” มิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/องค์กร บุคคล/องค์กรที่มี วัตถุประสงค์คล้ายกัน เมื่อนำเอาขีดความสามารถของแต่ละบุคคล/องค์กรมาร่วมกันทำงานเป็น เครือข่าย (Network) หรือ พันธมิตร (Alliance) อย่างเป็นระบบ ก็จะเกิดขีดความสามารถแบบ “ทวีคูณ” ยิ่งขึ้นไปอีก และมิติด้านสภาพแวดล้อมที่หนุนเสริม ภายใต้บริบทขององค์กร/สถาบัน สังคมการเมืองและเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรณีการ์ เขียวทองเด่น และคณะ (2557) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมจิตอาสาในกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านซาง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาการมีจิตอาสาในกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านซาง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่และส่งเสริมจิตอาสาในกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านซาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านซาง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่อยู่ในช่วงอายุ 9-19 ปี จำนวน 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีจิตอาสาในกลุ่มเด็กและเยาวชน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิธีการดำเนินงานได้มีการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนเพื่อให้ทราบถึงปัญหา และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการส่งเสริมจิตอาสาร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน การศึกษางานวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลมาประยุกต์ใช้ในการวางแผน และดำเนินกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านซาง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ยังมีจิตอาสาในด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านการเสียสละต่อชุมชนและส่วนรวมด้านความมุ่งมั่นพัฒนาชุมชนยังไม่มีมากเท่าที่ควรจึงได้มีการส่งเสริมจิตอาสาในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยมีวิธีการชักชวนเด็กและเยาวชนเพื่อมาเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน จัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน จากการส่งเสริมจิตอาสาพบว่าเด็กและเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการช่วยเหลือผู้อื่นด้านการเสียสละต่อชุมชนและส่วนรวม และด้านความมุ่งมั่นพัฒนามากยิ่งขึ้น

วิสุทธิ บุญญะโสภิต (2557) โครงการสานพลังเด็กและเยาวชนสู่อาเซียน กล่าวว่า การพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นภารกิจที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลักในอนาคต เพราะการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยคนของประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพ มีศักยภาพ มีความรู้ดี มีสติปัญญาดี มีทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะในการประกอบอาชีพการงาน มีสุขภาพจิตดี สุขภาพกายดี มีทักษะทางสังคม สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นที่มีความแตกต่างจากตนได้อย่างดี ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การพัฒนามนุษย์ จึงคือภารกิจร่วมกันของทุกประเทศที่จะต้องกระทำให้บรรลุผล เพื่อลดช่องว่างของคุณภาพคนในประชาคมอาเซียนให้เหลือน้อยที่สุด และที่สำคัญ คือ มุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนของทุกประเทศในประชาคมอาเซียน เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญเติบโตของประชาคมอาเซียนต่อไป รัฐบาลไทยจึงได้มอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือ พม. เป็นองค์กรหลักในการรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวนี้ ทำให้กระทรวง พม. จึงได้มีการจัดสมัชชาการพัฒนาเด็กและ

เยาวชนแห่งชาติประจำปี 2557 ขึ้นมา ซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 11 (4) ว่าจะต้องมีการจัดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อเปิดพื้นที่ที่สาธารณะหยิบประเด็นสำคัญมาถกแถลงและพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะร่วมกัน มาตั้งแต่ปี 2555 โดยในปีนี้ได้หยิบประเด็นเรื่อง “การเตรียมความพร้อมของเด็กและเยาวชนเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน” มาเป็นประเด็นถกแถลงกัน ภายใต้กรอบความคิดหลัก “สานพลังเด็กและเยาวชนสู่อาเซียน” สาระสำคัญ คือ มีการนำร่างข้อเสนอเชิงนโยบายมาพิจารณาในที่ประชุมสมัชชา ซึ่งได้จัดไปเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2557 ณ โรงแรมแอมบาสซิเดอร์ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร ที่ผ่านมามีตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนมา และที่สำคัญคือมีตัวแทนจากสภาเด็กและเยาวชนจาก 77 จังหวัด ร่วมกันพิจารณาที่ประชุมได้มีการถกแถลงแสดงเหตุผลกันอย่างกว้างขวาง จนในที่สุดได้มีฉันทมติต่อข้อเสนอเชิงนโยบายทั้ง 2 เรื่อง ดังนี้

เรื่องที่ 1 การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: ด้านการศึกษาและภาษา มีมติที่สำคัญคือ

(1) เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และมีทักษะชีวิตที่เหมาะสม โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับทุนทางสังคมและชุมชน รวมทั้งปรับโครงสร้างเวลาและกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการพัฒนาการศึกษาและภาษายิ่งขึ้น

(2) เร่งรัดการขับเคลื่อนงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแผนงานการจัดตั้งประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ค.ศ. 2009-2015 (พ.ศ. 2552-2558) และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษ พ.ศ. 2556-2565 เน้นทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เหมาะสมกับช่วงวัย เชื่อมโยงกับบริบทและประวัติศาสตร์ของชุมชน และให้ความสำคัญกับการรายงานผลการดำเนินงานดังกล่าวต่อสมาชิกสมัชชาการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติเป็นประจำทุกปี

(3) จัดให้มีครู บุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนอาสาสมัครในพื้นที่ ที่มีความเชี่ยวชาญการใช้ภาษาอังกฤษ ทำหน้าที่สอนภาษาอังกฤษทั้งในและนอกสถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการจัดกิจกรรม และสร้างสื่อภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง

(4) ให้ความสำคัญและสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในเรื่องการศึกษาและภาษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างจริงจังต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรม โดยมีการบรรจุประเด็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนอยู่ในแผนพัฒนาในระดับจังหวัดและชุมชน ทั้งนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองควบคู่ไปด้วย

(5) พัฒนาระบบการเรียนการสอนโดยใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สังก่อนออนไลน์ให้เกิดความคุ้มค่า

(6) สร้างความตระหนักแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ให้มีความรู้ และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ รวมทั้งภาษาของประเทศอาเซียน

เรื่องที่ 2 ระบบการคุ้มครองสิทธิเด็กในบริบทอาเซียน มีมิติที่สำคัญ คือ

(1) ให้มีการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายให้ครอบคลุมการเคลื่อนย้ายแบบมีส่วนร่วมให้แล้วเสร็จภายในปี 2558

(2) ผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียนในประเด็นต่าง ๆ เช่น การจดทะเบียน การเกิด การรับรองสัญชาติ การให้บริการด้านสุขภาพและการควบคุมโรคตามบริเวณชายแดน การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของประเทศต้นทาง และนายจ้างหรือบุคคลอื่น ๆ ร่วมรับผิดชอบในการจัดหางบประมาณหรือบุคลากรดำเนินการ

(3) จัดให้มีกลไกการคุ้มครองเด็กที่ครอบคลุมทั้งระบบ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของเด็กเคลื่อนย้าย

(4) ปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง มีการจดทะเบียนการเกิด และมีระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานและผู้ติดตามที่เหมาะสม จัดทำแนวปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการให้บริการแก่เด็กและครอบครัว ในเรื่องการจดทะเบียนการเกิดกำหนดสถานะบุคคล และการเดินทางออกนอกพื้นที่ จัดทำมาตรการให้นายจ้าง ร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดบริการและสวัสดิการแก่แรงงานต่างด้าวและครอบครัว

(5) จัดทำฐานข้อมูลเด็กทุกคนรวมถึงเด็กเคลื่อนย้าย และส่งเสริมให้ชุมชนสถานประกอบการ มีมาตรฐานในการเฝ้าระวังที่เป็นรูปธรรมและชัดเจน จัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครในการเฝ้าระวังติดตามการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้ามาในพื้นที่

(6) ส่งเสริมให้เด็กเคลื่อนย้าย ได้รับการศึกษาและการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจัดให้มีระบบการดูแลติดตามการเข้าถึงการศึกษาของเด็กเคลื่อนย้าย มีการพัฒนาแนวทางการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายก่อนเข้าเรียนในหลักสูตรปกติ มีการสร้างความรู้ความเข้าใจแนวปฏิบัติและส่งเสริมให้มีการจดทะเบียนศูนย์การเรียนรู้ของบุคคล องค์กร ชุมชน และองค์กรเอกชน

(7) ขยายกลุ่มเป้าหมายการประกันสุขภาพเพื่อการรักษาและควบคุมโรคตามปกติให้ครอบคลุมเด็กเคลื่อนย้าย จัดทำคู่มือเผยแพร่ความรู้ ควบคุมโรคร่วมกันบริเวณชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน

(8) จำแนกสถานภาพทางกฎหมายของเด็กให้ชัดเจน ดำเนินการทางกฎหมายโดยไม่เลือกปฏิบัติ กรณีเมื่อพบเด็กที่กระทำผิดทางอาญาอื่น ๆ ต้องดำเนินการตามหน้าที่ โดยไม่ผลักดันกลับ และให้มีกลไกติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานของตำรวจเกี่ยวกับเด็กเคลื่อนย้าย

(9) ติดตามตรวจสอบสถานประกอบการไม่ให้มีการใช้แรงงานบังคับ การค้ามนุษย์ และการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย โดยมีกลไกการตรวจสอบ สำหรับกรณีแรงงานต่างด้าวควรมีนโยบายเปิดแรงงานเสรี และเป็นแรงงานถูกกฎหมาย โดยได้รับค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการเหมือนคนไทย นายจ้าง/ประเทศต้นทาง ร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

(10) จัดทำมาตรฐานการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้าย มีการจัดตั้งกลไกรองรับการปฏิบัติงาน สร้างระบบอาสาสมัคร ตั้งศูนย์อบรม จัดตั้งกองทุนหรือใช้ประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อช่วยเหลือและสงเคราะห์เด็กเคลื่อนย้ายและครอบครัว รวมทั้งมีระบบให้การคุ้มครองเด็กที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและภายหลังพ้นจากระบบการยุติธรรม

โดยทั้ง 2 เรื่อง ได้มีมติให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ จัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนและการติดตามการดำเนินงานตามข้อมติสมัชชาการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ โดยให้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนและการติดตามการดำเนินงาน และรายงานผลการดำเนินงานตามมติเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติเป็นประจำทุกปี

สุวินัย น่วมเจริญ (2558) ได้จัดทำโครงการแผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน พร้อมกับศึกษาศักยภาพขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากข้อมูลปฐมภูมิขององค์กรชุมชนที่เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ จำนวน 1 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 11 ชุมชน อาศัยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) วิเคราะห์ศักยภาพด้วย SWOT analysis อภิปรายผลด้วยสถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบ รวมถึงศักยภาพขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับองค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ คือ เด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ มีพฤติกรรมตามค่านิยมและอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อาจเกิดพฤติกรรมผิดเพี้ยนจากความเป็นสังคมไทย หากเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การศึกษาศักยภาพขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัด

เชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในหน่วยงาน พบว่า มีจุดแข็งคือ ผู้บริหารองค์กรชุมชนมีวิสัยทัศน์ในด้านเด็กและเยาวชนและมีเจ้าหน้าที่ที่ผิชอบด้านองค์กรเด็กและเยาวชนโดยตรง แต่ยังคงมีจุดอ่อนคือ บุคลากรและงบประมาณมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงาน พบว่า มีโอกาสที่สำคัญคือ มีกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนที่มีจิตอาสาร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม สถานศึกษาต่าง ๆ ได้ให้โอกาสเด็กและเยาวชนร่วมกิจกรรมเป็นประจำ แต่ยังคงพบอุปสรรคอยู่บ้างคือ ภาวะการเมืองไม่มีเสถียรภาพแน่นอน ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง

จากศักยภาพขององค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ดังกล่าว สามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์ในการเพิ่มขีดความสามารถในกรอบประชาคมอาเซียนได้ จำนวน 2 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์พลิกฟื้นคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างเด็กและเยาวชนให้สามารถปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าหน้าที่ขององค์กร และ 2) กลยุทธ์เชิงรุกคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างองค์กรและสภาเด็กและเยาวชน ซึ่งการวิจัยในระยะต่อไปควรที่จะศึกษาผลกระทบของอาเซียนที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ด้านองค์กรเด็กและเยาวชนของทุกชุมชนทั้ง 210 ชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นทำการคัดเลือกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต่อองค์กรเด็กและเยาวชน เพื่อนำมาเป็นตัวแทนของชุมชนในการวางแผนการกำหนดแผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถด้านองค์กรเด็กและเยาวชนของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ และควรบูรณาการการทำงานกับชุมชนนอกจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของการขยายผลการวิจัยให้เกิดประโยชน์ของการนำไปใช้ให้มากขึ้น รวมถึงการวางแผนกลยุทธ์ร่วมกับชุมชนในประเทศอาเซียนทั้ง 9 ประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันมากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2552) ได้จัดทำแนวทางการจัดกิจกรรมช่วงเวลาหลังเลิกเรียน (บ้านหลังเรียน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดพื้นที่ หรือกิจกรรมที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ในช่วงเวลาหลังเลิกเรียนอย่างปลอดภัย โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ พื้นที่ปฏิบัติการเร่งด่วน ได้แก่ พื้นที่เขตเมืองและกึ่งเมือง และพื้นที่ปฏิบัติการทั่วไป ได้แก่ พื้นที่เขตชนบทกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา เป้าหมายรอง ได้แก่ เด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และประชาชนในชุมชน แนวคิดในการดำเนินงานกิจกรรมช่วงเวลาหลังเรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่บริบทที่ต้องการ กล่าวคือ ใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนอย่างมีคุณภาพและปลอดภัย หลักในการจัดกิจกรรมหลังเลิกเรียน มีดังนี้ (1) เป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับในการเข้าร่วมกิจกรรม อาจเป็นประโยชน์ด้านการเรียน ด้านการฝึกทักษะอาชีพ ด้าน

สุขภาพอนามัย ด้านเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น นอกจากนี้หากเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองและคนในชุมชนเห็นประโยชน์ด้วยก็ยิ่งจะทำให้เกิดการยอมรับและการได้รับการสนับสนุนกิจกรรมที่นำไปสู่ความยั่งยืน (2) ไม่เสียค่าใช้จ่าย กล่าวคือการเข้าร่วมกิจกรรมต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ หากจำเป็นที่จะต้องมีการใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม อาทิ การใช้บริการอินเทอร์เน็ต ควรเก็บค่าใช้จ่ายในอัตราที่ต่ำกว่าการให้บริการทั่วไป (3) เป็นธรรมชาติ การที่เด็กและเยาวชนได้แสดงออกหรือเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ (4) ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน ที่ต้องการแสดงออกอย่างสนุกสนาน ตื่นเต้นและเร้าใจ จะทำให้เด็กและเยาวชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมโดยสมัครใจ (5) เข้าถึงได้ง่าย หมายถึง สถานที่ที่จัดกิจกรรมควรอยู่ในแหล่งชุมชนหรือบริเวณใกล้แหล่งชุมชนที่สามารถเดินทางได้สะดวก ปลอดภัยในช่วงเวลาหลังเลิกเรียน (6) ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ เพื่อสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนที่เบี่ยงเบนและสนใจสิ่งแปลกใหม่ ผู้จัดกิจกรรมต้องตื่นตัวอยู่เสมอแสวงหากิจกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นที่สนใจของเด็กและเยาวชน อันจะส่งผลให้สามารถดึงดูดความสนใจเด็กและเยาวชนและนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่บริบทที่ต้องการได้อย่างต่อเนื่อง (7) เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม โดยบอกถึงความต้องการกิจกรรมและเป็นผู้จัดกิจกรรมหรือเป็นผู้เกี่ยวข้องในการจัด (8) ชุมชนมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึง หน่วยงาน กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรภาคประชาชน องค์กรเยาวชน ฯลฯ มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมร่วมช่วยกันพัฒนาและส่งเสริมเด็กและเยาวชนในพื้นที่อีกทางหนึ่งอันจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการจัดกิจกรรม

แนวทางการดำเนินงาน มีดังนี้ 1) การวิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสำรวจสถานการณ์เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ว่าเด็กและเยาวชนกลุ่มไหนที่มีภาวะเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยง และเสี่ยงอย่างไร 2) การค้นหาความสนใจหรือต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาหลังเลิกเรียน 3) การวางแผนและระดมทรัพยากร 4) การดำเนินกิจกรรม ผลการทำงานสร้างปัจจัยบวกในการพัฒนาและส่งเสริมเด็กและเยาวชนด้วยการเพิ่มพื้นที่ทางสังคมและจัดกิจกรรมดีในหมู่บ้าน ชุมชน เกิดเครือข่ายทางสังคมร่วมช่วยกันพัฒนาและส่งเสริมเด็กและเยาวชนในพื้นที่ การสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนทั้งในกลุ่มเด็กและเยาวชน รุ่นพี่และคนในชุมชน และการสร้างเสริมโอกาสหรือทางเลือกในทางสร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมทั้งในมิติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและมิติของผู้ขับเคลื่อนกิจกรรม